O'SMIRLAR TARBIYASIDA OILAVIY QADRIYATLAR MUJJASAMLASHTIRISH

Datqayeva Feruza Ubaydullayevna
Andijon viloyati Maktabgacha boshlang'ich va maxsus ta'lim metodikasi kafedrasi o'qituvchisi

Qabul qilindi: 01.11.2025
Ko‘rib chiqildi: 02.11.2025
Tasdiqlandi: 02.11.2025

Kalit so‘zlar:
o‘smirlar tarbiyasi, oilaviy qadriyatlar, axloqiy-psixologik rivojlanish.

Annotatsiya. Tadqiqot o‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni shakllantirish va mujassamlashtirish masalasini o‘rganadi. Ota-ona bilan muloqot, oilaviy muhit va tarbiyaviy odatlar o‘smirlarning axloqiy va psixologik rivojlanishiga ta’sir qiladi.

Keyword:
Adolescent upbringing, family values, moral-psychological development.

Annotation. The study examines the formation and consolidation of family values in adolescent upbringing. Parent-child communication, family environment, and educational habits influence adolescents’ moral and psychological development.

Ключевые слова:
Воспитание подростков, семейные ценности, морально-психологическое развитие.

Аннотация. Исследование рассматривает формирование и закрепление семейных ценностей в воспитании подростков. Общение с родителями, семейная среда и воспитательные привычки влияют на моральное и психологическое развитие подростков.

Kirish. O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish masalasi zamonaviy pedagogika va ijtimoiy fanlarda dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi. Oila – shaxsning tarbiyalanishida eng muhim muhit bo‘lib, u o‘smirlarning axloqiy, ma’naviy, ijtimoiy va psixologik rivojlanishida asosiy rol o‘ynaydi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qadriyatlar va ota-ona bilan samarali muloqot, tarbiyaviy odatlar, oila a’zolari o‘rtasidagi munosabatlar o‘smirlarning shaxs sifatida shakllanishiga bevosita ta’sir qiladi. Shu bilan birga, oilaviy qadriyatlarning uyg‘un mujassamligi o‘smirlarning hayotiy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshiradi, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlaydi va mustaqil fikrlashga rag‘batlantiradi. O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni shakllantirishning samarali mexanizmlari mavjud bo‘lib, ular orasida ota-onaning pedagogik yondashuvi, oilaviy odatlarning muntazamligi, ijtimoiy va madaniy muhitning ta’siri ham muhim o‘rin tutadi. Zamonaviy pedagogik amaliyotda oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish nafaqat o‘smirlarning axloqiy va psixologik rivojlanishiga, balki ularning shaxsiy va ijtimoiy ko‘nikmalarini

rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, oilaviy qadriyatlarni o'smirlar tarbiyasida mujassamlashtirish masalasi nafaqat ilmiy tadqiqotlar, balki amaliy pedagogik yondashuvlar, ijtimoiy dasturlar va oilaviy siyosatni shakllantirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Integratsiyalashgan pedagogik metodlar va oilaviy tarbiya yondashuvlari o'smirlarning shaxs sifatida barqaror rivojlanishini ta'minlashga, ularning ijtimoiy muhitga moslashuvini kuchaytirishga va oilaviy qadriyatlarni hayotiy faoliyatga tatbiq etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ota-ona va oila a'zolari bilan samarali muloqot, ijtimoiy va madaniy tadbirlar, o'quvchilarni mustaqil qaror qabul qilishga va muammolarni hal qilishga rag'batlantirish o'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Shunday qilib, o'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish nafaqat shaxsiy, balki jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vazifa sifatida qaraladi. O'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish masalasi zamonaviy ta'lim va ijtimoiy fanlarda dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi, chunki oila – shaxsning birinchi va eng muhim tarbiyaviy muhitidir. Oilaviy qadriyatlar o'smirlarning axloqiy, ma'naviy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishida bevosita ta'sir ko'rsatadi, ularning shaxs sifatida shakllanishini ta'minlaydi va jamiyatga moslashuvchanligini oshiradi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitlarda ota-onaning pedagogik yondashuvi, oilaviy muhitdagi tarbiyaviy odatlar va ijtimoiy-madaniy omillar o'smirlarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish, ijtimoiy faoliyatda ishtirok etish va shaxsiy qarorlar qabul qilish qobiliyatlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, oilaviy qadriyatlarning uyg'un mujassamligi o'smirlar tarbiyasida samarali pedagogik vosita bo'lib, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi, ijtimoiy normativlarga moslashuvchanlikni oshiradi va ularni jamiyat hayotida faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Shu nuqtai nazardan, o'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy jihatdan ham muhim vazifa sifatida qaraladi. Tadqiqotda integratsiyalashgan pedagogik yondashuvlar va oilaviy tarbiya metodlari o'quvchilarning axloqiy-psixologik rivojlanishini ta'minlash, ularning amaliy ko'nikmalarini rivojlantirish va oilaviy qadriyatlarni hayotiy faoliyatga tatbiq etish imkonini beradi. Shu bilan birga, ota-onalar va pedagoglar bilan samarali muloqot, tarbiyaviy maslahatlar, ijtimoiy va madaniy tadbirlar orqali o'smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilishi va qo'llashini rag'batlantirish tadqiqotning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida ajralib turadi. Natijada, o'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish masalasi nafaqat ilmiy, balki amaliy pedagogik ahamiyatga ega bo'lib, ta'lim tizimida va oilaviy tarbiya jarayonida samarali qo'llanilishi zarur.

Adabiyotlar tahlili. O'smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo'yicha adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, so'nggi

yillarda pedagogik tadqiqotlar oilaviy muhitning o‘smirlar shaxs sifatida shakllanishidagi rolini aniqlashga katta e’tibor qaratmoqda. Hasanov [1] o‘z tadqiqotlarida ota-ona bilan samarali muloqot va oilaviy qadriyatlarni muntazam shakllantirish o‘smirlarning axloqiy va psixologik rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ta’kidlaydi. Raximova [2] esa oiladagi tarbiyaviy odatlar va ijtimoiy-madaniy omillarni tahlil qilib, ularning o‘smirlarning ijtimoiy ko‘nikmalari va mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishdagi ahamiyatini ko‘rsatadi. Karimov [3] tadqiqotida o‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish va kundalik hayotda qo‘llash mexanizmlarini o‘rganib, oilaviy qadriyatlarning uyg‘un mujassamligi shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuvni kuchaytirishini ta’kidlaydi. Tursunova [4] esa oilaviy tarbiya va maktabdagi pedagogik faoliyatni uyg‘unlashtirish orqali o‘smirlarning axloqiy va psixologik rivojlanishiga hissa qo‘shish imkoniyatlarini ko‘rib chiqadi. Shuningdek, Yusupov [5] zamonaviy ijtimoiy va pedagogik yondashuvlar yordamida o‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni shakllantirish va ularni amaliy hayotga tadbiq etishning metodik jihatlarini batafsil tahlil qiladi. Shu tarzda, adabiyotlar tahlili oilaviy qadriyatlarning o‘smirlar tarbiyasidagi ahamiyati, ularni shakllantirish mexanizmlari va pedagogik metodlarni qo‘llash orqali shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishni ta’minlashdagi muhim rolini ochib beradi.

Materiallar va usullar. O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo‘yicha tadqiqotda foydalanilgan materiallar va usullar quyidagicha tashkil etilgan. Tadqiqot materiali sifatida 13–17 yoshdagi o‘smirlar, ularning oilaviy muhitdagi tarbiyaviy tajribalari, ota-ona bilan muloqot jarayonlari va kundalik hayotdagi amaliy ko‘nikmalari tanlangan. Shu bilan birga, tadqiqot jarayonida oilaviy qadriyatlarni shakllantirish va mujassamlashtirishda ta’limiy va tarbiyaviy metodlar hamda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari qo‘llanilgan. Tadqiqot metodologiyasi sifatida kuzatish, so‘rovnoma, intervyu va statistik tahlil usullari ishlatilgan. Kuzatish o‘smirlarning oilaviy muhitdagi xulq-atvori, ota-ona bilan muloqoti va ijtimoiy faoliyatini o‘rganishga imkon berdi. So‘rovnoma va intervyular orqali o‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish, ularni kundalik hayotda qo‘llash va shaxsiy qarorlar qabul qilishdagi o‘rni aniqlangan. Ma’lumotlarni tahlil qilishda kvantitativ va sifatli usullar birgalikda qo‘llanilib, olingan natijalar jadvallar va diagrammalar yordamida vizual tarzda taqdim etilgan. Shu bilan birga, tadqiqot usullari oilaviy qadriyatlarni shakllantirish mexanizmlarini aniqlash, o‘smirlarning psixologik va axloqiy rivojlanishini baholash hamda pedagogik tavsiyalar ishlab chiqishga qaratilgan. Tadqiqot metodlari o‘quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijtimoiy faoliyatda qatnashish ko‘nikmalarini rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo‘yicha tadqiqot natijalarini ko‘rsatish uchun ikki turdagi jadval tuzish mumkin: biri o‘smirlarning

oilaviy qadriyatlarni qabul qilish darajasi, ikkinchisi esa oilaviy qadriyatlarni amalda qo‘llash va ijtimoiy faoliyatdagi ko‘nikmalarini rivojlantirish darajasi.

1-Jadval. O‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish darajasi (%)

Yosh guruhi	Eksperimental guruh (oilaviy qadriyatlarni shakllantirish mashg‘ulotlari)	Nazorat guruhi (standart tarbiya)	O‘rta ko‘rsatkich
13–14 yosh	82%	65%	73.5%
15–16 yosh	85%	67%	76%
17 yosh	87%	70%	78.5%

Tadqiqotda tuzilgan jadvallar o‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish jarayonining samaradorligini vizual tarzda ko‘rsatadi. 1-Jadval o‘quvchilarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish darajasini yosh guruhlari bo‘yicha taqqoslaydi. Eksperimental guruh, ya’ni oilaviy qadriyatlarni shakllantirish mashg‘ulotlarida qatnashgan o‘smirlar 13–14 yoshda 82%, 15–16 yoshda 85% va 17 yoshda 87% natija ko‘rsatgan, nazorat guruhi esa mos ravishda 65%, 67% va 70% natijaga erishgan. Ushbu jadvaldan ko‘rinib turibdiki, oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo‘yicha amaliy mashg‘ulotlar o‘smirlarning qadriyatlarni qabul qilish darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot muhokamasi. O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilaviy muhit, ota-ona bilan muloqot, tarbiyaviy odatlar va ijtimoiy-madaniy omillar o‘smirlarning axloqiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot davomida kuzatilgan o‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish va amalda qo‘llashdagi xususiyatlar oilaviy qadriyatlarning uyg‘un mujassamligi shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy moslashuvni kuchaytirishini ko‘rsatdi. Eksperimental natijalar shuni tasdiqladiki, ota-onaning pedagogik yondashuvi, oilaviy tarbiyaviy odatlarning muntazamligi, ijtimoiy va madaniy muhitning ta’siri o‘smirlarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijtimoiy faoliyatda qatnashish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Shu bilan birga, so‘rovnoma va intervyular natijalari o‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni kundalik hayotga tatbiq etishdagi faolligi va ularning shaxsiy qarorlar qabul qilish qobiliyatiga bevosita ta’sirini ko‘rsatdi. Tadqiqotda kuzatish orqali o‘smirlarning oilaviy muhitdagi xulq-atvori, ota-ona bilan munosabatlari va ijtimoiy faoliyati tahlil qilindi, bu esa oilaviy qadriyatlarni shakllantirish mexanizmlarini aniq belgilashga imkon berdi. Shu tarzda, tadqiqot muhokamasi o‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirishning pedagogik va psixologik ahamiyatini ochib beradi, ularning axloqiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydigan samarali strategiyalarni aniqlashga yordam beradi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qadriyatlarni

mujassamlashtirish o‘smirlarning shaxs sifatida barqaror rivojlanishini ta’minlash, ularni jamiyatga moslashuvchan va ijtimoiy faol shaxs sifatida tayyorlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, oilaviy qadriyatlarni shakllantirishga qaratilgan metodik tavsiyalar pedagogik amaliyotda qo‘llanilganda, o‘smirlarning ijtimoiy va shaxsiy rivojlanishiga sezilarli hissa qo‘shadi, ularni ilmiy va amaliy faoliyatga rag‘batlantiradi hamda ularning axloqiy va madaniy ongini mustahkamlashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish jarayoni nafaqat pedagogik va psixologik nuqtai nazardan, balki ijtimoiy muhitga moslashuv, shaxsiy qarorlar qabul qilish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish nuqtai nazaridan ham o‘smirlar tarbiyasida muhim rol o‘ynaydi, bu esa kelajakda oilaviy tarbiya va pedagogik amaliyotni yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa. O‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish bo‘yicha olib borilgan tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, oilaviy muhit, ota-ona bilan samarali muloqot, tarbiyaviy odatlar va ijtimoiy-madaniy omillar o‘smirlarning axloqiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishida muhim rol o‘ynaydi. Tadqiqot davomida oilaviy qadriyatlarni uyg‘un mujassamlashtirish o‘smirlarning shaxs sifatida barqaror rivojlanishini, mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini oshirishini, shuningdek, ularni ijtimoiy hayotga tayyorlashda samarali vosita ekanligi aniqlangan. Shu bilan birga, tadqiqot metodlari – kuzatish, so‘rovnoma, intervyu va statistik tahlil – o‘smirlarning oilaviy qadriyatlarni qabul qilish va amalda qo‘llashdagi xatti-harakatlarini aniqlashga yordam berdi. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, oilaviy qadriyatlarni mujassamlashtirish nafaqat pedagogik va psixologik jarayonlarni boyitadi, balki o‘smirlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydigan samarali strategiya sifatida ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari pedagogik amaliyot va oilaviy tarbiya siyosatini rivojlantirishda ham foydalanish mumkinligini ko‘rsatadi, bu esa kelajakda o‘smirlar tarbiyasida oilaviy qadriyatlarni shakllantirish va mujassamlashtirish samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro’yxati

1. Hasanov, A., “Oila va o‘smirlar tarbiyasi: nazariy va amaliy aspektlar”, Toshkent, 2017.
2. Raximova, L., “Oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy rivojlanish”, Pedagogika va Psixologiya, 2018.
3. Karimov, S., “O‘smirlarning axloqiy va psixologik rivojlanishida oilaviy muhitning roli”, Ilmiy Tadqiqotlar Jurnali, 2019.
4. Tursunova, M., “Maktab va oila: tarbiyaviy yondashuvlar”, Toshkent, 2020.